

CHET TILI O'QITUVCHILARIDA SOTSIAL-EMOTSIONAL KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISHNING PSIXOLOGIK JIHATLARI

Sh.A.Ataxo'jayeva¹

1. University of Business and Science, dotsent, psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
shaxloataxujayeva@gmail.com

Mas'ul muallif: Ataxo'jayeva
Shaxlo Anvarovna, University of
Business and Science, dotsent,
psixologiya fanlari bo'yicha falsafa
doktori (PhD)
shaxloataxujayeva@gmail.com.

e-mail:
shaxloataxujayeva@gmail.com

Received: 04 Oktabr 2026
Accepted: 09 Oktabr 2026
Published: 14 Oktabr 2026

Copyright: © 2026 by the
author(s). Licensee Buxoro xalqaro
universiteti ilmiy axborotnomasi.

Iqtibos uchun: Ataxo'jayeva, S. A.
CHET TILI O'QITUVCHILARIDA
SOTSIAL-EMOTSIONAL
KOMPETENTLIKNI
RIVOJLANTIRISHNING
PSIXOLOGIK JIHATLARI / S. A.
Ataxo'jayeva // Buxoro xalqaro
universiteti ilmiy axborotnomasi.
— 2026. — T. 10, № 1. — B.
487–491.

Annotatsiya. Ushbu maqolada chet tili o'qituvchilarida sotsial-emotsional kompetentlikni rivojlantirishning psixologik omillari va amaliy mexanizmlari tahlil qilinadi. Zamonaviy tadqiqotlar asosida emotsional o'zini anglash, hissiy boshqaruv, empatiya, madaniyatlararo muloqot va refleksiv qaror qabul qilishning kasbiy faoliyatdagi o'rni yoritiladi. Tadqiqot nazariy-qiyosiy tahlil va konseptual modellashtirish usullariga tayanadi. Besh tarkibli kompetentlik modeli, uni rivojlantirish bosqichlari va baholash indikatorlari taklif etiladi. Model chet tili darslarida xato qilishdan xavotirni yumshatish, qo'llab-quvvatlovchi qayta aloqa yaratish va pedagogning kasbiy barqarorligini mustahkamlashga yo'naltirilgan. Taklif qilingan yondashuvning samaradorligini aniqlash uchun keyingi empirik tekshiruvlar zarurligi asoslanadi. Shuningdek, pedagogik kuzatuv va o'quvchilar fikrini birlashtiruvchi baholash yondashuvi tavsiflanadi.

Kalit so'zlar: chet tili o'qituvchisi, sotsial-emotsional kompetentlik, emotsional intellekt, empatiya, hissiy regulatsiya, madaniyatlararo muloqot, refleksiya, pedagogik muloqot, psixologik barqarorlik.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ СОЦИАЛЬНО-ЭМОЦИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ

Аннотация. В статье анализируются психологические факторы и практические механизмы развития социально-эмоциональной компетентности преподавателей иностранных языков. На основе современных исследований рассматриваются эмоциональное самопознание, регуляция эмоций, эмпатия, межкультурное общение и рефлексивное принятие решений в профессиональной деятельности. Используя теоретико-сопоставительный анализ и концептуальное моделирование, с учетом особенностей коммуникативных задач и профессиональных ситуаций. Предложены пятикомпонентная модель компетентности, этапы ее развития и наблюдаемые индикаторы оценки. Модель ориентирована на снижение тревожности при языковых ошибках, поддерживающую обратную связь и профессиональную устойчивость педагога. Для подтверждения эффективности предложенного подхода необходимо дальнейшее эмпирическое исследование в различных образовательных условиях. Отдельное внимание уделяется педагогической рефлексии, межкультурной чувствительности и взаимной поддержке коллег.

Ключевые слова: преподаватели иностранных языков, социально-эмоциональная компетентность, эмоциональный интеллект, эмпатия, регуляция эмоций, межкультурная коммуникация, рефлексия, педагогическое общение, психологическая устойчивость.

PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF DEVELOPING SOCIO-EMOTIONAL COMPETENCE IN FOREIGN LANGUAGE TEACHERS

Abstract. This article examines the psychological factors and practical mechanisms underlying the development of socio-emotional competence among foreign language teachers. Drawing on recent research, it discusses emotional self-awareness, emotion regulation, empathy, intercultural communication, and reflective decision-making in professional teaching. The study applies comparative theoretical analysis and conceptual modelling to examine relevant teaching practices. A five-component competence framework, developmental stages, and observable assessment indicators are proposed. The framework addresses anxiety surrounding language errors, supportive classroom feedback, and teacher professional resilience. Further empirical evaluation is recommended to establish the effectiveness and contextual suitability of the proposed approach in foreign language education settings.

Keywords: foreign language teachers, socio-emotional competence, emotional intelligence, empathy, emotion regulation, intercultural communication, reflection, pedagogical communication, psychological resilience.

Kirish. Chet tilini o'qitish faqat grammatik qoidalarini tushuntirish va nutqiy ko'nikmalarni shakllantirishdan iborat emas. Dars jarayonida o'quvchi notanish tilda gapirishga urinadi, xato qilish ehtimolini qabul qiladi, o'z fikrini tengdoshlari oldida ifodalaydi hamda boshqa madaniyatga oid mazmunlarni talqin qiladi. Bunday vaziyatlarda o'qituvchining hissiy munosabati, qayta aloqa uslubi va ijtimoiy sezgirliги o'quvchining faolligi bilan uzviy bog'liq bo'lishi mumkin. Shuning uchun til o'qituvchisining sotsial-emotsional kompetentligi qo'shimcha shaxsiy fazilat emas, balki pedagogik muloqot sifatini ta'minlashda ahamiyatli kasbiy resurs sifatida qaraladi.

Sotsial-emotsional kompetentlik shaxsning o'z kechinmalarini anglash, ularni vaziyatga muvofiq boshqarish, boshqalarning hissiy holatini tushunish, hamkorlik munosabatlarini tashkil etish va mas'uliyatli qaror qabul qilish imkoniyatlarini qamrab oladi. CASEL konsepsiyasida bu resurslar o'zini anglash, o'zini boshqarish, ijtimoiy anglash, munosabat o'rnatish va mas'uliyatli qaror qabul qilish kompetensiyalari orqali tizimlashtirilgan [1]. P. Jennings va M. Grinbergning prosotsial sinf modeli pedagogning sotsial-emotsional imkoniyatlarini qulay sinf iqlimi, qo'llab-quvvatlovchi munosabat va ta'limiy jarayon bilan bog'lab talqin etadi [2]. Chet tili darsiga tatbiq etilganda mazkur yondashuv nutqiy xato, madaniy tafovut va baholanish xavotiri bilan bog'liq vaziyatlarni ilmiy tahlil qilishga yordam beradi.

Maqolaning maqsadi chet tili o'qituvchilarida sotsial-emotsional kompetentlikni rivojlantiruvchi psixologik mexanizmlarni tahlil qilish, ularning pedagogik jarayonda namoyon bo'lish indikatorlarini asoslash hamda rivojlantirishga yo'naltirilgan konseptual modelni taklif etishdan iborat. Asosiy ilmiy muammo alohida emotsional sifatlarining mavjudligida emas, balki ularning chet tili darsining aniq kommunikativ talablari bilan qanday uyg'unlashishidir.

Mavzuga doir adabiyotlar tahlili. J. Grossning emotsional regulatsiya konsepsiyasi pedagogning hissiy boshqaruvini tushuntirish uchun nazariy asos bo'la oladi. Unda emotsiyani boshqarish vaziyatni tanlash, vaziyatni o'zgartirish, diqqatni yo'naltirish, kognitiv qayta baholash va javob reaksiyasini boshqarish bilan bog'liq jarayonlar nuqtayi nazaridan yoritiladi [3]. Masalan, talabaning noto'g'ri talaffuzi sinfda kulgiga sabab bo'lganda o'qituvchi o'zidagi asabiylikni shunchaki yashirishdan ko'ra, vaziyatning pedagogik ma'nosini qayta baholab, kulgini xato ustidan masxara qilishdan xavfsiz o'rganish imkoniyatiga yo'naltirishi mumkin. Bunda hissiy nazorat nutqiy faoliyatni davom ettirishga xizmat qiladigan pedagogik qarorga aylanadi.

L. Chjanning xorijiy til o'qituvchisining psixologik barqarorligi va farovonligi haqidagi sharhida pedagogning o'qitishdan qoniqish olishi emotsional hamda kasbiy resurslar bilan bog'liq tarzda muhokama qilinadi [4]. S. Chamani, F. Safaizoda va I. Xodobande o'tkazgan 120 nafar chet tili o'qituvchisini qamragan tadqiqotda kasbiy o'z samaradorligiga ishonch va subyektiv farovonlik ($r=0,625$; $p<0,001$), shuningdek, ishning mazmunidan qoniqish va farovonlik ($r=0,493$; $p<0,001$) o'rtasida musbat aloqalar qayd etilgan [5]. Bu natijalar sababiy ta'sirni emas, o'qituvchining kasbiy ishonchi va hissiy holati o'rtasidagi statistik bog'lanishni bildiradi.

L. Tang va S. Chju 968 nafar chet tilini o'rganuvchi talabaga oid tadqiqotda o'qituvchi qo'llab-quvvatlashi, o'z samaradorligiga ishonch va psixologik farovonlik munosabatlarini strukturaviy model orqali o'rgangan [6]. O'qituvchi kompetentligini baholashda faqat uning o'zi haqidagi tasavvuriga emas, o'quvchilar munosabatlari va darsdagi ijtimoiy iqlimga ham e'tibor qaratish zarur. Til o'rganishda psixologik xavfsizlik o'quvchi xato qilganida ustidan kulinmasligi, savol berish imkoniyati va fikr bildirishdagi hurmat bilan bevosita kundalik amaliyotda namoyon bo'ladi.

J. Xan, X. Chjuan, L. Szin va L. Syue olti nafar chet tili o'qituvchisining madaniyatlararo darslariga oid sifat tadqiqotida emotsiyani boshqarishning yuzaki namoyish, ichki qayta baholash va tabiiy ifoda bilan bog'liq strategiyalarini farqlagan [7]. Mazkur natija pedagogning har doim xushchaqchaq ko'rinishi emotsional kompetentlikning to'liq belgisi emasligini anglatadi. Tashqi tabassum bilan ichki zo'riqish bir-biridan farq qilishi mumkin; barqaror rivojlanish uchun vaziyatni refleksiv tahlil etish va munosabatni konstruktiv o'zgartirish ham zarur.

J. Chjan, Y. Ge, J. Du va Z. Xu 516 nafar ingliz tili o'qituvchisi ishtirokidagi tadqiqotda kognitiv emotsional regulatsiya, pedagogik qarashlar, dars amaliyoti va kasbiy jalb etilishning o'zaro munosabatlarini tekshirganlar. Strukturaviy model ushbu omillar yordamida jalb etilishdagi variatsiyaning taxminan 57 foizini izohlagan [8]. S. Geng va J. Xan 554 nafar chet tili o'qituvchisi ma'lumotlarida shaxslararo emotsional regulatsiyaning ham hamkorlikdagi moslashuv, ham ayrim vaziyatlarda munosabatlar zo'riqishi bilan aloqasini aniqlaganlar [9]. Demak, boshqa insonning hissiyotini boshqarishga faol aralashish har doim ijobiy natija bermaydi; bunday faoliyatda empatiya bilan kasbiy chegaralarni saqlash o'rtasida muvozanat talab etiladi.

J. Tao, Y. Syu, Sh. Van va S. Gaoning 2015-2024-yillarga oid sistematik sharhida til o'qituvchisining hissiy tajribasi, emotsional mehnati, hissiy boshqaruvi va professional rivojlanishi o'zaro bog'liq tadqiqot yo'nalishlari sifatida guruhlangan [10]. B. Chervellone, E. Lombardo va K. Yakolinoning 42 ta empirik ishni jamlagan sharhida hissiy regulatsiya, refleksiya va ongli diqqatni rivojlantirishga yo'naltirilgan dasturlarning pedagog farovonligiga yordam berishi mumkinligi qayd etilgan, biroq tadqiqotlarning usullari xilma-xilligi umumlashtirishni cheklaydi [11]. P. Avola va hammualliflar 46 ta intervensiya tadqiqoti va 7369 nafar ishtirokchi ma'lumotlarini ko'rib chiqib, individual mashqlar bilan bir qatorda jamoaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini ham e'tibordan chetda qoldirmaslik zarurligini ta'kidlaganlar [12].

Q. Pen va Sh. Li 47 ta tadqiqot hamda 18 649 nafar ishtirokchi bo'yicha meta-tahlilda emotsional intellekt va til o'rganish natijalari o'rtasida turli baholash turlarida ijobiy korrelyatsiyalar aniqlaganlar [13]. M. P. Babanog'luning 40 ta ishni qamragan sharhi, ulardan 14 tasi bo'yicha meta-tahlil, til o'rganish xavotiri va emotsional intellekt ko'rsatkichlari ko'pincha salbiy aloqadorligini qayd etadi [14]. Bu ikki tadqiqot asosan o'rganuvchilarga tegishli bo'lib, ularni o'qituvchining kompetentligiga to'g'ridan-to'g'ri sababiy dalil sifatida ko'chirib bo'lmaydi. Biroq ular chet tili darsidagi affektiv omillarni hisobga olish zarurligiga qo'shimcha asos yaratadi.

S. Zaimog'lu va A. Dag'tashning 2025-yilgi tadqiqotida ingliz tili o'qituvchilari farovonligi ishidan qoniqish va psixologik barqarorlik kontekstida ko'rib chiqilgan [15]. A. Deraxshon, J.-M. Devaele va M. Azari Nughabi esa xorijiy tilni o'qitishdan qoniqishda barqarorlik, farovonlik va maqsadga qat'iy intilish kabi resurslarning aloqadorligini modellashtirganlar [16]. Mazkur tadqiqotlar birgalikda kompetentlikning ichki (emotsiyani anglash va boshqarish), munosabatga oid (empatiya va muloqot) hamda tashkiliy (ish yuklamasi va professional yordam) tarkiblarini uyg'un ko'rib chiqish zarurligini asoslaydi.

Tadqiqot obyekti va qo'llanilgan metodlar. Tadqiqot obyekti chet tili o'qituvchisining ta'limiy muloqot va kommunikativ topshiriqlarni tashkil etish jarayonidagi professional psixologik faoliyatidir. Predmeti sotsial-emotsional kompetentlikning tarkibiy xususiyatlari, rivojlanish mexanizmlari va darsdagi kuzatiladigan indikatorlar o'rtasidagi munosabatlardan iborat. Tadqiqot nazariy-tahliliy xarakterga ega: zamonaviy ilmiy ishlar qiyosiy, mavzuiy va mantiqiy-sintez usullari asosida tahlil qilindi, CASEL kompetensiyalari chet tili o'qituvchisining vazifalariga moslashtirildi va konseptual modellashtirish amalga oshirildi. Tahlilning daliliy asosini chop etilgan ilmiy tadqiqotlar tashkil etadi; modelning amaliy samaradorligi esa alohida empirik tekshiruvni talab qiladi.

Tahlilning asosiy birligi kommunikativ jihatdan talabchan pedagogik epizod sifatida belgilandi. Unga xato talaffuzni tuzatish, sust ishtirokchini suhbatga jalb etish, guruhdagi mazaxni to'xtatish, madaniy mazmunga oid bahsni boshqarish va baholash paytidagi xavotirni kamaytirish kabi holatlar kiritildi. Har bir epizod uch savol bo'yicha ko'rib chiqildi: o'qituvchi qanday emotsional signalni sezadi, qaysi boshqaruv strategiyasini tanlaydi va mazkur tanlov o'quvchi uchun qanday psixologik sharoit yaratishi mumkin? Bu usul nazariy atamalarni tekshirish mumkin bo'lgan pedagogik xatti-harakatlar bilan bog'lashga imkon berdi.

Natijalar va ularning tahlili. Adabiyotlarni qiyoslash asosida chet tili o'qituvchisining sotsial-emotsional kompetentligini besh o'zaro bog'liq tarkibda ko'rib chiqish taklif etiladi: (1) emotsional o'zini anglash, (2) hissiy va irodaviy regulatsiya, (3) empatiya hamda madaniyatlararo sezgirlik, (4) qo'llab-quvvatlovchi pedagogik munosabat, (5) refleksiv-axloqiy qaror qabul qilish. Bu tasnif mavjud xalqaro nazariyalar bilan uyg'unlashtirilgan mualliflik konseptual modelidir; u hali mustaqil psixometrik shkala sifatida validatsiyadan o'tkazilgan emas.

1-jadval.

Chet tili o'qituvchisi sotsial-emotsional kompetentligining konseptual tarkiblari

Komponent	Psixologik mazmun	Darsdagi kuzatiladigan indikator
Emotsional o'zini anglash	O'z hissiy holati va darsdagi hissiy qo'zg'atuvchini farqlash	Xatoga keskin munosabatdan oldin hissiyot sababini anglash
Hissiy regulatsiya	Impulsni tiyish, vaziyatni qayta baholash, diqqatni boshqarish	Noto'g'ri javobga jazolovchi emas, o'rgatuvchi javob berish
Empatiya va madaniy sezgirlik	O'quvchi xavotiri hamda madaniy talqin farqini hisobga olish	Nutqiy tortinchoqlikni qobiliyatsizlik deb belgilamaslik
Pedagogik munosabat	Hurmatli muloqot, tinglash, ijobiy qayta aloqa	Juftlik va guruhda xato qilishdan qo'rqmasdan gapirishga sharoit yaratish
Refleksiv qaror	Vaziyat, qaror oqibati va adolat mezonlarini tahlil qilish	Bahoni shaxsga emas, aniq nutqiy mezonga bog'lash

Birinci tarkib o'qituvchining o'z hissiy holatini erta tanish qobiliyatini ifodalaydi. Darsning oxirgi qismida charchoq kuchayganini sezish, qaysi vaziyatda ovoz balandlashganini anglash yoki o'quvchining savoliga nisbatan paydo bo'lgan sabrsizlik sababini aniqlash hissiy nazoratning boshlang'ich shartidir. O'z kechinmasini farqlamagan pedagog vaziyatni noto'g'ri talqin qilishi va o'quvchi xatosiga nomutanosib reaksiya bildirishi mumkin. Shu sababli rivojlantirish mashqlarida 'vaziyat - kechinma - fikr - javob' refleksiv zanjiri qo'llanadi.

Ikkinchi tarkib o'qituvchining pedagogik vazifani saqlagan holda hissiy reaksiyani boshqarishidir. Bunda emotsiyani doimiy bostirish emas, o'quv maqsadiga mos usulni tanlash nazarda tutiladi. Masalan, o'quvchi uchinchi marta bir xil grammatik xatoga yo'l qo'ysa, o'qituvchi ichki asabiylikni inkor etmasdan, ayni xatoni yangi ko'rgazmali misol bilan tushuntirish strategiyasini tanlashi mumkin. Tashqi osoyishtalik va ichki zo'riqishni kamaytirish strategiyalari bir-birini to'ldirishi kerak; faqat hisni yashirishning o'zi uzoq muddatli kasbiy barqarorlikni kafolatlamaydi.

Uchinchi tarkib o'quvchi hissiyotini tushunish bilan madaniy mazmunni ehtiyotkor talqin etishni birlashtiradi. Chet tili darsida notanish talaffuz, jamoa oldida gapirish yoki begona ijtimoiy me'yorni muhokama qilish ayrim o'quvchilar uchun noqulay bo'lishi mumkin. Empatik pedagog bunday vaziyatni faqat past qiziqish yoki sust tayyorgarlik belgisi deb baholamaydi. U juftlikdagi qisqa suhbatdan umumiy chiqishga o'tish, tayyorlovchi savollar berish va xilma-xil madaniy javoblarga hurmat saqlash orqali ishtirok imkoniyatlarini bosqichma-bosqich kengaytiradi.

To'rtinchi tarkib sotsial-emotsional bilimning real pedagogik muloqotga aylanishini bildiradi. Hurmat bilan tinglash, xatoni shaxsga tegmasdan tuzatish, adolatli navbat berish, tengdoshlar orasidagi mazaxni to'xtatish va qayta aloqada aniq harakatni ta'kidlash shu tarkibga kiradi. Masalan, 'siz tilni bilmaysiz' o'rniga 'ushbu gapda fe'l zamonini qayta tekshirib ko'ring' tarzidagi izoh o'quvchi shaxsini baholamasdan, tuzatiladigan nutqiy operatsiyani ko'rsatadi. Bu yondashuv kommunikativ xavotirni kamaytirishga yordam berishi mumkin, ammo ta'sir darajasi alohida empirik tekshiruvni talab etadi.

Beshinchi tarkib adolatli va refleksiv qarorlar bilan bog'liq. O'qituvchi baholashda nutq sur'ati, aksent, madaniy odat yoki kommunikativ uslubni bilimning mutlaq ko'rsatkichi deb qabul qilmasligi lozim. Darsdan so'ng qisqa refleksiv qayd

yo'zish, turli o'quvchilarga berilgan so'z vaqti hamda qayta aloqa usulini solishtirish, baholash mezonining shaffofligini tekshirish refleksiv-axloqiy boshqaruvni mustahkamlashi mumkin. Bu komponent kasbiy xolislik bilan empatik munosabatning muvozanatini saqlashga yo'naltiriladi.

Taklif etilgan modelni rivojlantirish uchun ketma-ket to'rt bosqich maqsadga muvofiq deb hisoblanadi. Diagnostik-refleksiv bosqichda o'qituvchilarning o'zini baholashi, dars kuzatuv va muammoli vaziyatlar kundaligi orqali ehtiyojlar aniqlanadi. Psixodukatsion bosqichda emotsional signallar, kognitiv qayta baholash, tinglash va psixologik xavfsizlik tamoyillari o'rganiladi. Amaliy-trening bosqichida rol almashish, xatoni konstruktiv tuzatish, madaniy tushunmovchilikni hal qilish va hamkasblar bilan fikr almashish mashqlari o'tkaziladi. Integratsion-monitoring bosqichida dars amaliyotiga ko'chirilgan ko'nikmalar refleksiya, o'quvchilar fikri va kuzatuv indikatorlari asosida qayta ko'rib chiqiladi.

Rivojlantirish dasturining taxminiy varianti 8-10 haftaga mo'ljallanishi mumkin: dastlabki ikki uchrashuv ehtiyoj diagnostikasi va shaxsiy maqsad qo'yishga, keyingi uchrashuvlar hissiy boshqaruv hamda empatiyaga, yakuniy blok esa sinfdagi murakkab epizodlar bilan ishlash va refleksiyaga bag'ishlanadi. Bitta mashg'ulotda o'quvchi talaffuzda xato qiladi - guruh kuladi - pedagog munosabat bildiradi vaziyati uch xil usulda sahnalashtiriladi. Ishtirokchilar har bir reaksiyaning o'quvchi xavotiri, nutqiy ishtiroki va munosabatlar iqlimiga ehtimoliy ta'sirini muhokama qiladi. Mazkur taklif amaliy reja bo'lib, uning samaradorligi haqida ushbu maqolada olingan eksperimental natija sifatida bayon etilmaydi.

Modelni kelgusida tekshirishda uch turdagi indikatorni birlashtirish tavsiya etiladi: birinchisi, o'qituvchining hissiy o'zini anglash, regulatsiya va empatiyaga oid standartlashtirilgan baholari; ikkinchisi, kuzatuvchi qayd etgan konstruktiv qayta aloqa, hurmatli tuzatish va nizoni boshqarish epizodlari; uchinchisi, o'quvchilarning darsdagi psixologik xavfsizlik, muloqotga tayyorlik va baholash adolatligi haqidagi mulohazalari. Dasturdan oldingi, keyingi hamda kechiktirilgan takroriy o'lchovlar o'zgarishning barqarorligini tahlil qilishga yordam beradi. Biroq o'z-o'zini baholashdagi o'sish real pedagogik xulqdag o'sishni avtomatik ravishda anglatmaydi; ko'p manbali baholash shu cheklovni kamaytirishga xizmat qiladi.

Muhokama. Taklif etilgan modelning muhim jihati shundaki, u sotsial-emotsional kompetentlikni shaxsning umumiy 'mehribonligi' yoki 'xushmuomalaligi' bilan tenglashtirmaydi. Kompetentlik aniq kasbiy vazifada emotsional signalni sezish, uni psixologik tushuntirish, muqobil javoblar orasidan tanlash va qarorning kommunikativ oqibatini tekshirish bilan tavsiflanadi. Shu nuqtayi nazardan, mazkur model o'zini boshqarish va boshqa insonning hissiy holatini hurmat qilishni yagona pedagogik faoliyat ichida birlashtiradi.

Chet tili o'qituvchisi uchun o'ziga xos qiyinchiliklardan biri kommunikativ xatoni baholash zarurati bilan o'quvchining nutqiy faolligini qo'llab-quvvatlash ehtiyoji o'rtasidagi muvozanatdir. Xatolarni umuman tuzatmaslik o'rganish sifatiga salbiy ta'sir qilishi mumkin, har bir xatoga keskin munosabat bildirish esa o'quvchining gapirishga tayyorligini susaytirishi mumkin. Shu sababli qayta aloqa vazifaning maqsadi, o'quvchining tayyorgarligi va muloqot bosqichiga qarab tanlanishi lozim. Erkin suhbatda avval mazmunni eshitish va keyin umumiy tuzatish berish, aniq grammatik mashqda esa xatoni darhol ko'rsatish maqsadga muvofiq bo'lishi mumkin.

Madaniyatlararo muloqotda ehtiyotkorlik ham zarur. Til o'rganayotgan o'quvchining jim turishi, ko'zga kam qarashi yoki bahsda sustroq qatnashishi doim ham uning bilim darajasi pastligini yoki muloqotga qiziqmasligini bildirmaydi. Bunday belgilarda shaxsiy temperament, sinfdagi kuch munosabatlari, madaniy me'yorlar va oldingi salbiy tajriba rol o'ynashi mumkin. O'qituvchining vazifasi stereotip yaratish emas, xatti-harakatning ehtimoliy sabablarini tekshirish va muqobil ishtirok shakllarini taklif etishdir.

Yana bir muhim masala - kompetentlikni rivojlantirish mas'uliyatini faqat alohida pedagog zimmasiga yuklamaslik. Haddan ortiq ish yuklamasi, baholash bosimi, yetarli professional qo'llab-quvvatlashning yo'qligi yoki jamoada konstruktiv muloqotning sustligi o'qituvchining hissiy imkoniyatlarini cheklashi mumkin. Shu bois individual treninglar hamkasblar bilan refleksiv uchrashuvlar, metodik hamjamiyat, rahbariyatning qo'llab-quvvatlashi va adolatli tashkiliy talablar bilan uyg'unlashganda mazmunliroq bo'ladi. Ushbu tamoyil nazariy taklif bo'lib, mahalliy ta'lim muhitida alohida tekshirilishi kerak.

Tadqiqotning cheklovi uning nazariy-tahliliy xarakteridadir: modelning komponentlari, mashg'ulot bosqichlari va indikatorlari adabiyotlar sintezidan kelib chiqqan, lekin mahalliy chet tili o'qituvchilarida faktorli tuzilma, o'lchov ishonchliligi yoki trening samaradorligi tekshirilmagan. Keyingi tadqiqotlarda turli ish staji va ta'lim bosqichidagi pedagoglarni qamrab olgan tajriba-nazorat dizayni, dars kuzatuv, o'quvchi mulohazalari va kechiktirilgan diagnostikani birgalikda qo'llash lozim. Shuningdek, chet tili, maktab turi va madaniy kontekstga qarab modelning qaysi mexanizmlari alohida ahamiyat kasb etishini aniqlash maqsadga muvofiqdir.

Xulosa. Chet tili o'qituvchisining sotsial-emotsional kompetentligi uning o'z kechinmalarini tushunishi, emotsional reaksiyasini ongli boshqarishi, o'quvchilar holatini empatik idrok etishi, madaniyatlararo hurmatli muloqotni tashkil etishi va kasbiy qarorlarini refleksiv baholashi bilan tavsiflanadi. Nazariy tahlildan kelib chiqib, quyidagi umumlashmalar shakllantirildi.

Birinchidan, chet tili darsidagi nutqiy xato, muloqotdan xavotirlanish va madaniy talqin farqlari pedagogning emotsional qarorlarini maxsus kasbiy kompetentlik darajasida rivojlantirish zaruratini kuchaytiradi.

Ikkinchidan, besh tarkibli konseptual model emotsional o'zini anglash, hissiy regulatsiya, empatiya va madaniy sezgirlik, pedagogik munosabat hamda refleksiv-axloqiy qaror qabul qilishni yagona tizimga birlashtiradi.

Uchinchidan, kompetentlikni rivojlantirish diagnostika, psixodukatsiya, vaziyatli trening va dars amaliyotida refleksiv monitoringning uzviy ketma-ketligiga tayanishi mumkin; tashkilotdagi professional qo'llab-quvvatlash ham zarur shart sifatida qaraladi.

To'rtinchidan, taklif etilgan modelning nazariy ahamiyati uning psixologik konstruktlarni kuzatiladigan dars xatti-harakatlariga bog'lashidadir. Model samaradorligi kelgusida real respondentlar bilan o'tkaziladigan validatsiya va eksperimental tadqiqotlarda tekshirilishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- [1] CASEL. CASEL's SEL Framework: What Are the Core Competence Areas and Where Are They Promoted? [Elektron resurs]. - 2020. - URL: <https://casel.org/casel-sel-framework-11-2020/> (murojaat sanasi: 14.10.2026).
- [2] Jennings P. A., Greenberg M. T. The prosocial classroom: Teacher social and emotional competence in relation to student and classroom outcomes // Review of Educational Research. - 2009. - Vol. 79, No. 1. - P. 491-525. - DOI: 10.3102/0034654308325693.
- [3] Gross J. J. Emotion regulation: Current status and future prospects // Psychological Inquiry. - 2015. - Vol. 26, No. 1. - P. 1-26. - DOI: 10.1080/1047840X.2014.940781.
- [4] Zhang L. Reviewing the effect of teachers' resilience and wellbeing on their foreign language teaching enjoyment // Frontiers in Psychology. - 2023. - Vol. 14. - Article 1187468. - DOI: 10.3389/fpsyg.2023.1187468.
- [5] Chamani S., Safaeizadeh F., Xodabande I. Investigating the relationship between language teachers' occupational self-efficacy, satisfaction and meaning at work, and their subjective wellbeing // Frontiers in Psychology. - 2023. - Vol. 14. - Article 1219130. - DOI: 10.3389/fpsyg.2023.1219130.
- [6] Tang L., Zhu X. Academic self-efficacy, grit, and teacher support as predictors of psychological well-being of Chinese EFL students // Frontiers in Psychology. - 2024. - Vol. 14. - Article 1332909. - DOI: 10.3389/fpsyg.2023.1332909.
- [7] Han J., Zhuang H., Jin L., Xue L. 'Round outside and square inside': language teachers' emotion regulation strategies in crosscultural teaching contexts // Journal of Multilingual and Multicultural Development. - 2024. - Online publication. - DOI: 10.1080/01434632.2024.2410397.
- [8] Zhang J., Ge Y., Du J., Hu Z. The investigation of EFL teachers' cognitive emotion regulation, pedagogical beliefs, pedagogical practices, and their engagement across the curriculum // Acta Psychologica. - 2025. - Vol. 252. - Article 104673. - DOI: 10.1016/j.actpsy.2024.104673.
- [9] Geng X., Han J. Individual differences in interpersonal emotion regulation: What makes some foreign language teachers more or less successful in their relational well-being at work? // International Journal of Educational Research. - 2025. - Vol. 134. - Article 102777. - DOI: 10.1016/j.ijer.2025.102777.
- [10] Tao J., Xu Y., Wang S., Gao X. The emotions of language teachers: A systematic review of studies between 2015 and 2024 // Language Teaching. - 2025. - Vol. 58, No. 4. - P. 450-473. - DOI: 10.1017/S0261444825000205.
- [11] Cervellione B., Lombardo E. M. C., Iacolino C. Psychological resources and interventions for teachers' emotional competence and well-being: A systematic review // Frontiers in Psychology. - 2025. - Vol. 16. - Article 1640968. - DOI: 10.3389/fpsyg.2025.1640968.
- [12] Avola P., Soini-Ikonen T., Jyrkiainen A., Pentikainen V. Interventions to teacher well-being and burnout: A scoping review // Educational Psychology Review. - 2025. - Vol. 37. - Article 11. - DOI: 10.1007/s10648-025-09986-2.
- [13] Peng Q., Li S. Emotional factor matters in language learning? A meta-analysis of emotional intelligence on language achievement // Frontiers in Psychology. - 2025. - Vol. 16. - Article 1502112. - DOI: 10.3389/fpsyg.2025.1502112.
- [14] Babanoglu M. P. Decoding the relationship between emotional intelligence and foreign language anxiety: A systematic review and meta-analysis // Language Teaching Research. - 2025. - Online first. - DOI: 10.1177/13621688251345726.
- [15] Zaimoglu S., Dagtas A. Enhancing well-being in higher education: The role of job satisfaction and resilience among ELT instructors // Frontiers in Psychology. - 2025. - Vol. 16. - Article 1629498. - DOI: 10.3389/fpsyg.2025.1629498.
- [16] Derakhshan A., Dewaele J.-M., Azari Noughabi M. Modeling the contribution of resilience, well-being, and L2 grit to foreign language teaching enjoyment among Iranian English language teachers // System. - 2022. - Vol. 109. - Article 102890. - DOI: 10.1016/j.system.2022.102890.